

4. Субтельний О. Україна: Історія. – К.: Либідь, 1994.
5. Українське Придунав'я. – Кн. 1. – Ізмаїл, 1998.
6. Лебеденко О.М., Тичина А.К. Українське Подунав'я: минуле та сучасне. – Ізмаїл: Астропринт, 2002.
7. Левинтов А. Реальность и действительность истории. – М.: Аграф, 2006.
8. Сапожников І.В. Матеріали з історичної географії та етнографії дельти Дунаю. – Іллічівськ, 1998.
9. Верховцева І.Г. Православ'я в історичних долях Південної Бессарабії // Філософія. Культура. Життя: Міжвузівський збірник наукових праць: Спеціальний випуск: Матеріали IV всеукраїнських філософсько-богословських читань „Православ'я у світовій культурі”. – Дніпропетровськ, 2007.
10. Русская православная церковь. 988-1988. Очерки истории I – XIX вв. – Вып. 1. – Калинин: Издание Московской Патриархии, 1988.
11. Новый Завет. Псалтирь. К колоссянам. Гл. 3. Ст. 11.
12. Петрова Н.О. Структура весілля молдован Буджака в середині XIX ст. (За матеріалами регіональної преси) // Записки історичного факультету Одеського національного університету. – Вып. 18. – Одеса, 2007.
13. Розенберг Н.В. К вопросу о социокультурной составляющей понятия „регион”// <http://93.186.97.70:81/culturology/conference/ipk2005/rozenberg1.html>

Ю. Вовк, А. Темченко

ІМ'Я В ТРАДИЦІЙНІЙ КУЛЬТУРІ (ЕКСКУРС У МІФОЛОГІЮ)

Батьку, ти нам сказав, хто ми такі, якого
роду-племені, вдихнув вогонь у душу,
святий вогонь!..

Василь Шевчук

Вивчення історії східнослов'янської антропонімії досягло значних успіхів у вітчизняній науці. Дослідженням походження імен / прізвищ займалися переважно фахівці з історії мовознавства [1]. Маловивченим залишається власне міфологія імені, що окреслює його внутрішній смисл і логіку існування.

Ключовою ознакою слов'янського імені є його форма, триєдність якої пояснюється міфологічною семантикою цього числа як символу повноти й довершеності (верх / середина / низ, вчора / сьогодні / завтра, день / вечір-ранок / ніч тощо). Називання за прізвищем / іменем / по батькові є своєрідним описом історії особи, її повним звуковим портретом. Як правило, спочатку називалося прізвище, далі ім'я та по батькові. Називання відбувається від загального до конкретного.

Прізвище має декілька смислових кліше. 1. Позначає приналежність особи до певного племені, тому є українські, російські чи румунські прізвища. В межах України прізвище вказує на регіон, звідки походить його носій: Вишенський, Богуславець, Уманець, Полтавець, Бойко. На походження особи

може вказувати форма прізвища. Наприклад, суфікс *-ук-* властивий для представників Західного, закінчення *-о-* для Центрального регіонів України. 2. Називає приналежність до певної „касти”: ремісників (Коваль, Рибак, Бондар), селян, купців (Чумак), військових (Компанієць, Цюра (джура), Сердюк, Козак), священників (Богомолець) тощо. Прізвища Мартинюк, Петренко, Устименко – називають ім'я предка, вказуючи на осілість його носія, тому може бути ознакою хлібороба. Дотичними за змістом є прізвища по матері, вказуючи на відсутність батька: Одарич, Мотрич, Катеринчук, Ольжич. Звідси позначення „чужого” серед „своїх”, власне ім'я пращура, рід занять його носія не називається: Циганчук, Турок – буквально, „обережно у його жилах тече цигана чи турецька кров”. Прізвища не розрізняють слов'янські племена, за винятком „ляхів”, що склалося історично.

Зміна прізвища, тобто перехід до чужого роду, сприймається з насторогою. Традиційно тих, хто перейшов до чужого роду, зневажливо називають „приймаками” (буквально – „прийняті”). У традиційній культурі функція чоловіка (постійного носія прізвища) полягає у тому, що він має служити певному роду, оберігаючи його від зовнішніх втручань. У зв'язку з цим громаду очолювали, як правило, чоловіки. Перехід до іншого роду дозволявся лише жінкам, тому після заміжжя вони змінюють прізвища. В українців заміжніх жінок традиційно називали за іменами / прізвищами чоловіків: Сердючка, Кайдашиха, Радючка тощо.

Виняток становлять козацькі прізвища, які за своєю суттю заперечують приналежність до „справ мирських”, знаходячись поза кастовим поділом, в тому числі виключають або зашифровують інформацію про місце народження чи рід занять його носія. Такі прізвища не лише не „прив'язують” до певного місця чи роду занять, а навпаки звільняються від нього, тобто є такими, які не шкода і втратити (разом із життям). Звідси часто вживання заперечної частинки *-не-*, що фактично не зустрічається у прізвищах селян чи ремісників (Непийвода, Нетухихата), а також висвітлення різноманітних недоліків, у тому числі майнових і тілесних, що у житті буденному могло розцінюватися як навмисна шкода й асоціювалося з прокляттям. Наприклад, 1) Щоб <...> покрутило, полумило [4, 98] / Кривоніс, Горбань, Криворучко, Худаш, Стогній; 2) Щоб <...> пусто було / Щербатий, Голий; 3) Щоб <...> перевернуло і підкинуло / Задерінога; 4) „Щоб <...> лихо побило” / Куйбіда, Лихач.

Накладання прокляття у вигляді прізвищ пояснюється з декількох позицій. 1. Відлучає його носія від „старого” життя, слугує своєрідною ініціацією у „світ війни” (той, хто убиває і руйнує, не може називатися по-іншому). 2. Оскільки асоціюється з руйнацією, протиставляються суто селянським / купецьким прізвищам із семантикою збільшення / зростання / багатства, як от: Макуха, Вареник, Галушка, Сало, Кендюх. 3. Під час війни такі прізвища могли бути оберегом від поранення чи каліцтва, яке вже начебто відбулося.

Козацькі прізвища в цьому випадку нагадують псевдоніми письменників, які також є своєрідними оберегами, оскільки творчість (створення іншого /

паралельного світу) не завжди може бути безпечною, а образи творів могли буквально „переслідувати” своїх творців. Так, при написанні сцени отруєння пані Боварі Г. Флобер відчув присмак отрути. Звідси небезпека комп’ютерних ігор як способу накладання „чужого”, часто неприйнятного імені.

Характерною ознакою козацьких прізвищ є накладання звіриного образу, що є рудиментом військових ініціацій, мистецтва входження у звірину подобу: Лютий, Сірко (вовк), що зіставляється з переказами про „вовкулаків”. Подібні прізвища є табуйованими найменуваннями, тому відрізняються від тих, що прямо, без інакомовних вивертів, указують на приналежність до того чи іншого клану-тотему: Бабак, Борсук, Ведмідь, Лисиця, Бобер, Півень, Вовк, Вовкотруб, Вернидуб тощо.

Ім’я. Має інший смисл, оскільки слугує „внутрішньою” моделлю людини, позначає її індивідуальну, дану Богом суть. На відміну від прізвища (кланової ознаки), належить лише одній людині. Прикладом можуть бути давні слов’янські імена, утворені від прикметників, що позначають позитивну якість. Є залишками давніх ініціацій, в результаті яких присвоювались імена на позначення „якості” ініційованого: Храбр (хоробрий), Ставр (мудрий), Грідя (міцний), Леваш (лівша), Добриня (має добро), Лазута (д-р. скотник), Зорко (має хороший зір), Зук (звучний, голосний) тощо [2, 124-125, 149, 176]. Відрізняється від подвійних княжих імен: Любомир, Святослав, Володимир, Ярослав. Традиція називати подвійними імена дійшла до нашого часу. Подвоєння імені буквально підсилює його життєву силу удвічі, наділяє ще одним (додатковим) ангелом-охоронцем. Сучасні чоловічі імена завершуються, як правило, на приголосний, жіночі – на голосний звуки, що дає можливість продовжити і римувати звучання імені, оскільки – „жінка любить вухами”.

По батькові. На відміну від прізвища й імені є спільним лише для кровноспоріднених родичів: братів, сестер, онуків по чоловічій лінії. Позначає межу одного роду, а саме: хто батько, брати, сестри, статки. Слугує своєрідним авансом на майбутнє, оскільки демонструє нескінченність життя, захоує до ведення господарства, вказуючи на нащадка.

Прізвище, ім’я та по батькові прикладається до загальної тримірної просторово-часової моделі міфу.

Ім’я	Простір. Від Бога (має небесне походження) або заслужене. Називає ангела-охоронця душі. Знання тьмного імені ворога давало владу над ним. У християнстві – хрещення. Час. Майбутнє, бо іменем батька буде називатися людина. Ім’я хлопця – майбутнє по-батькові його дітей.
По батькові	Простір. Показує від кого унаслідкується, свідчить про спадок, сім’ю / рід людини. Діє в межах племені. За кордоном не розуміють для чого нам називатися по батькові. Час. Принцип сьгодні – показує, рід і стан теперішніх речей, що робиться слідом за батьком. На відміну від незаконнароджених (байстрюків), сироту також називають по батькові. Уникання називатися по батькові, на кшталт Светка, Колька – применшує особистість, буквально показує її незаконнародженість, позбавляючи тим самим спадку, особливо на землю.
Прізвище	Простір. Приналежність до племені. Це коріння роду. Родові могильники розташовуються за прізвищами. Час. Історія роду – це історія прізвища, тому свідчить про минуле. Часто розповідають про своїх пращурів лише з хорошого боку (про покійного або ніяк, або лише хороше).

Отже, функціонування і семантика прізвищ, імен і по батькові відбуваються в межах міфу. Саме міф визначає „повноваження” того чи іншого імені і прізвища (по батькові є похідним від імені батька). У зв’язку з цим на

прізвище необхідно звертати особливу увагу, оскільки воно свідчить про внутрішню / родову сутність людини. Наприклад, лідер не може асоціюватися з вітром / морозом / тілесними вадами, які проєктуються на справи, що ним здійснюються. Пор.: „Щоб <...> вівся, як вітер” [4, 98].

Називання однокореневими, позбавленими позитивного значення прізвисками, повертає нас у часи постійних воєн, позбавляє батьківства, урівнюючи з яничарами. Відомо, що людьми без роду і племені легше керувати.

1. Керста Р.Й. *Українська антропонімія XVI ст. Чоловічі найменування*. – К., 1984; Чучка П.П. *Антропонімія Закарпаття*. – Ужгород., 1970; Суперанская А.В. *Из истории русских календарных имён // Давньоруська ономастична спадщина в східнослов'янських мовах*. – К., 1986; Демчик М.О. *Слов'янські автохтонні особові власні імена в побуті українців XIV – XVII ст.* – К., 1988; Худаш М.Л. *З історії української антропонімії*. – К., 1977; Масенко Л.Т. *Українські імена і прізвища*. – К., 1990.
2. Веселовский С.В. *Ономастикон. Древнерусские имена, прозвища и фамилии*. – М., 1974.
3. Чубинський П.П. *Мудрість віків. Українське народознавство у творчій спадщині Павла Чубинського: У 2 кн.* – К., 1995. – Т.1.

В. Волошенко

ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ КНС (НА МАТЕРІАЛАХ ДОНБАСУ)

Комітети незаможних селян відомі як організація, що була створена у 1920 р. для впровадження серед селянства більшовицьких владних ініціатив і найбільш активно „проявила” себе у перші та останні роки свого існування (аналіз передусім цих періодів діяльності КНС дозволив зарубіжним та вітчизняним дослідникам визначити їхнє місце у системі компартійної диктатури [1; 2; 3; 4]). Хоча у науковій літературі вже висловлювалася думка про неоднозначне сприйняття радянським керівництвом ролі КНС протягом їхнього існування [2; 4], а деякі автори взагалі доходили висновку про те, що організація мала низькі показники працездатності [5; 6; 7; 8], наразі й досі у загальному вживанні побутує спрощений погляд на комнезами тільки як на „бойове знаряддя партії”. Більш детальний розгляд процесу функціонування організації, зокрема, такого аспекту як зміни у структурі КНС, дозволяють глибше зрозуміти не тільки те значення, яке надавалося ним центральними органами управління на різних етапах їхнього існування, але й спробувати детальніше роздивитися механізм реалізації влади на місцях. Предметом окремого розгляду це питання не ставало, хоча побіжно підіймалося у роботах В. Іжевського, Е. Яковлева, І. Слизького, М. Колісника, Ф. Ускова, М.Березовчука [9, 68; 10, 14; 11, 57; 12, 17; 13, 40; 14, 19]. У центрі уваги цієї розвідки – процес змін у структурі КНС, розглянутий на локальному матеріалі Донбасу (маються на увазі території, які у 1920 – 1925 рр. входили до складу